

DEVIANT XULQLI O'SMIRLAR PSIXOLOGIYASI

Matyoqubova Mavluda Shonazarovna

Barkamol avlod bolalar maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada deviant xulqli o'smirlar psixologiyasi, deviant xulq-atvorli o'smirlar alohida xususiyatlarining ijtimoiy-psixologik tashxisining o'ziga xos xususiyatlari, yosh avlod o'rtasida deviant xulq-atvorning rivojlanishi va jamiyatdagi jinoyatchilik hodisalari haqida batafsil bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *deviant xulq, ijtimoiy-psixologik tashxis, deviant xulqli o'smirlar psixologiyasi, inson motivlari majmuasi.*

KIRISH:

Yosh avlod o'rtasida deviant xulq-atvorning rivojlanishi bilan jamiyatda jinoyatchilikning kuchayishi o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjud. Bolalar va o'smirlarda deviant xatti-harakatlarning rivojlanishi bilan noqonuniy xatti-harakatlar bilan shug'ullanish istagi ortib bormoqda. Shunday ekan, barcha ta'lim muassasalarida profilaktika ishlari hamma joyda yo'lga qo'yilishi kerak. Ularning maqsadi o'smirlarga har bir harakat mas'uliyatli bo'lishi kerakligini o'rgatishdir.

Yoshlar adolatsizlikka qarshi isyon ko'tardilar, axloqiy me'yorlarni o'rnatdilar yoki o'rnatdilar. Ko'pincha bu norozilik nafaqat yosh "inqilobchilar" ga, balki butun jamiyatga zarar etkazadigan juda xavfli shaklga aylanadi. Deviant xatti-harakatlarning oldini olish va uning sabablarini bartaraf etish uchun siz odamga tushunadigan va umumiy manfaatlarga ega bo'lgan guruhni topishga yordam berishingiz kerak. Bularning barchasi insonning ehtirosi va qiziqishlariga bog'liq. Deviant xulq-atvor yoshlarni tarbiyalashda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan ijtimoiy, biologik va psixologik omillarga bog'liq.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA:

Hozirgi davrda deviant xulq-atvorning sababi o'smirlarning ijtimoiy tabaqalanishni boshidan kechirayotganligi, to'kin-sochinlikda yashay olmayotganligi, yaxshi ta'lim olganligidir. Shu asosda tanqid, janjal, asabiy buzilish, huquqbuzarlik va uydan qochish bilan yakunlanadigan psixologik siljish mavjud.

Agar o'smir ko'cha muhitiga tushib qolsa, janjal, roker yoki ekstremal sevishganlar bo'lsa, unda u salbiy istaklarni va kattalar xulq-atvoriga bo'lgan xohishni shakllantiradi. Bu erta jinsiy tajriba, giyohvandlik va spirtli ichimliklarni iste'mol qilishni talab qiladi. Bunday hodisalarning asosiy sababi ota-onalarning e'tiborsizligi, bolaga etarlicha e'tibor bermaslik, beparvolikdir. Shuning uchun deviant xatti-harakatlarning dastlabki belgilarida o'qituvchilar ota-onalari bilan muloqot qilishlari va oiladagi muhitni aniqlashlari kerak.

Deviant xulq-atvor muammosi zamonaviy dunyoda ayniqsa dolzarbdir. Iqtisodiy tengsizlik, ommaviy globallashuv, axborotdan erkin foydalanish, demokratiyaning

rivojlanishi, shuningdek, ijtimoiy hodisalar ko'pincha o'smirlar muhitida salbiy reaksiyalarga olib keladi. Natijalar:

Deviant xulq-atvori bilan o'smirlarning o'zaro munosabatlaridagi qarama-qarshiliklar va kelishmovchiliklar. Avvalo shuni aytish kerakki, bizning sharoitimizdagi yigit-qizning o'smirlik davri asosan oila, mahalla, maktab, turli ta'lim muassasalari, sport, ko'ngilochar jamoalarda o'tadi. Bu mas'uliyat zanjirining halqalaridan biri zaif bo'lsa, o'smirlar ham xuddi shunday e'tibor, hurmat, g'amxo'rlik va mehr bilan munosabatda bo'ladi. agar u qo'lga kiritilgan nazoratni his qilmasa, u boshqa narsalar haqida o'ylay boshlaydi. U o'zining dunyoqarashi, intilishlari, o'zini idrok etishi jihatidan kattalarga taqlid qilishga harakat qiladi, ichishni, chekishni, boshqalardan kuchliroq bo'lishni xohlaydi.

Usul bo'yicha asosiy yo'nalish aniqlanganda eng yuqori ball to'plagan yo'nalish ustuvor hisoblanadi. Test natijalari e'lon qilingandan so'ng, o'smirlar bilan suhbat o'tkaziladi va ular o'smirning o'zini o'zi qadrlashiga qanchalik mos kelishini aniqlash

kerak bo'ladi. Ayniqsa, o'z-o'zini boshqara oladigan va muloqotga kirishadigan o'smirlarga e'tibor berish muhimdir. Agar bu tendentsiyalarning birinchisi xudbinlik va salbiy xususiyatlar bo'lsa, unda bu xususiyatlar deviant xatti-harakatlarning rivojlanishiga ham olib kelishi mumkin.

MUHOKAMA:

Deviant xulqli o'smirlarning ijtimoiy-ruhiy holatlarini quyidagi usullarda tashxislash keng qo'llaniladi. AQSh, Germaniya, Fransiya, Rossiya, Yaponiya kabi davlatlarda ruhiy tashxis qo'yish uslublari bilan mutaxassislar izchil faoliyat olib boradilar. Bunday izlanishlar natijalari bo'yicha ilmiy, tibbiy, ma'rifiy maskanlarda tatbiq etishga ruxsat oladilar. Tashxisni belgilashda psixolog aniq va alohida bo'lgan ijtimoiy-ruhiy xususiyatlarni aniqlashi darkor. Psixolog nafaqat yuqoridagi xususiyatlarni aniqlashi, balki ularning kelib chiqish sabablarini ham o'rganishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Niyatini amalga oshirish uchun chora izlaydi, o'zgaralar ta'siriga beriladi. Ijobiy muhitga tushmagan, e'tibordan chetga qolgan bolani yomonlar tez fursatda o'zlarining davrasiga qo'shib oladilar. Natijada u salbiy illatlarning qurboniga aylanishi, jamiyat uchun xavfli insonlar safiga qo'shilishi mumkin.

Inson motivlari majmuasini, ta'kidlanganidek, uch guruhga taqsimlash nisbatan sodda talqin bo'lib, o'zbek milliy muhitida yuqori sinf o'quvchilarini kasbiy psixologik tashxis etishda dastlabki yondashuvlardan deb qabul qilinishi mumkin.

XULOSA:

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, buyuk davlat qurish uchun barkamol shaxsni tarbiyalash zarur. Shunday ekan, yoshlarni qonun ustuvorligini, qonun asoslarini chuqurroq anglash, qonunga hurmat, ularga so'zsiz itoat etish madaniyati ruhida tarbiyalash bugungi kunning asosiy vazifasidir. Deviant xulq-atvorning oldini olishning eng yaxshi usuli voyaga yetmaganlar ongiga tarbiya vositalari, shakllari va usullarini aniq belgilab, ularga maqsadli tashkiliy ta'sir ko'rsatishdir.

Huquqiy intizomning oldini olish imkoniyatlari boshqa cheklash vositalariga qaraganda ancha samarali. Buning sababi shundaki, huquqiy profilaktika choralari odatda kechiktiriladi va qilmish sodir etilgandan keyin kuchga kiradi. Yuridik choralar samarali bo'lishi uchun u bolaning ongiga, uning e'tiqodlari va tajribalarining bir qismiga singdirilishi kerak. Bunga maqsadli tarbiyaviy ta'sir orqali erishish mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.Elov Z.S. O'smirlik davrida shaxs xulq-atvorida kuzatiladigan reaksiyalarning psixologik ta'siri. science and education scientific journal volume 3, issue 3 march 2022 442-447.

2.Elov Z.S. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. O'quv-metodik qo'llanma. 2021. Buxoro 1-164.

3.Olimov L.YA., Maxmudova Z.M. Stressli vaziyatlarda psixologik himoya mexanizmlari va koping xulq-atvor namoyon bo'lishining ijtimoiy psixologik xususiyatlari: stressli vaziyatlarda psixologik himoya mexanizmlari. Psixologiya ilmiy jurnali. 2020 yil, 4 son 109-115 b.

4.Olimov L.YA., Eshov E.S. Avezov O.R. Deviant xulq-atvor psixologiyasi. "Durdona" nashriyoti. Buxoro. 2019. -B. 420.

5.Olimov L.Ya., Maxmudova Z.M.. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. o`quv qo`llanma. O`quv qo`llanma. "Turon zamin ziyo" nashriyoti. T. 2020. -B. 820.